

Зайдовий П.В., Зайдовий Ю.В.

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І РЕЛІГІЇ В УКРАЇНІ У РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

*Львівський державний університет фізичної культури
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Анотація

Зайдовий П.В., Зайдовий Ю.В. Взаємовідносини фізичної культури і релігії в Україні у роки незалежності.

У цій статті узагальнено та проаналізовано події, факти, висловлювання, що характеризують взаємовідносини фізичної культури і релігії в Україні у роки незалежності.

Ключові слова: фізична культура, спорт, релігія, християнство.

Аннотация

Зайдовый П.В., Зайдовый Ю.В. Взаимоотношения физической культуры и религии в Украине в года независимости.

В этой статье обобщенно и проанализировано события, факты, высказывания, которые характеризуют взаимоотношения физической культуры и религии в Украине в годы независимости.

Ключевые слова: физическая, культура, спорт, религия, христианство.

Abstract

Zaydovyy P.V., Zaydovyy Y.V. Relationships of physical culture and religion in Ukraine in the period of independence.

In this article it is generalized and is analyzed events, facts, expressions, which characterize relationships of physical culture and religions in Ukraine in the period of independence.

Key words: physical culture, sport, religion, Christianity.

Постановка проблеми. Зі здобуттям України державної незалежності зазнали змін більшість сфер життя українського суспільства. Як наслідок цих змін можемо спостерігати все більше поширення релігії в житті українського народу. Проникнення релігії відбувається не тільки в усі соціальні групи та верстви населення, але й в усі сфери життя суспільства. Не стає винятком і сфера фізичної культури та спорту. Водночас ми не виявили ґрунтовних публікацій, які б висвітлювали питання взаємовідносин фізичної культури і релігії в Україні у роки незалежності. Відзначимо лише окремих авторів, які частково торкалися цієї теми у своїх працях: М.С.Герцик (2000, 2003), Ю.В.Петришин (2003), Я.М.Сапеляк (2003). У зв'язку з цим важливим видається дослідити, яким чином у роки незалежності розвиваються

відносини фізичної культури і релігії, адже за кордоном релігійно-спортивний рух уже є достатньо сформованим і поширеним та є важливою складовою міжнародного спортивного руху.

Отже, метою дослідження було дослідити взаємовідносини фізичної культури і релігії в Україні у роки незалежності.

Методи та організація дослідження. Наше дослідження має теоретико-аналітичний характер. Досліджуючи питання сучасного стану взаємовідносин фізичної культури і християнства в Україні, ми розглядали його в основному з позиції практичного прояву цих взаємовідносин, намагаючись зібрати та узагальнити події, факти, висловлювання, що їх характеризують. Джерельною базою дослідження слугували фонди наукових бібліотек України та матеріали зі всесвітньої інформаційної мережі INTERNET. Окрім літературного аналізу, ми використали також методики теоретичної інтерпретації: аналіз, синтез, абстрагування, індукцію, дедукцію, порівняльний аналіз, метод логічних висновків, історико-логічний метод.

Основні результати дослідження. Перші контакти релігійної і спортивної громадськості в Україні розпочалися фактично з часу проголошення незалежності. Одним з перших таких заходів можемо вважати зустріч глави Української Автокефальної Православної Церкви патріарха Київського і всієї України Мстислава з керівництвом, тренерами і гравцями футбольного клубу „Динамо” (Київ), що відбулася ще в 1991 році. Зустріч викликала великий інтерес з боку патріарха, адже він сам давній прихильник футболу: в 1913–1916 рр. виступав за юнацьку збірну Полтави, був футбольним арбітром. Підсумовуючи зустріч, він сказав: „Ми діти великого народу, який покликаний бути прикладом на сході Європи для інших. І ми тим прикладом будемо. В усіх сферах життя. І в спорті також.” У свою чергу президент ФК „Динамо” В. Безверхий висловив матеріальну готовність сприяти відродженню комплексу Золотоверхого Михайлівського Собору [1].

Безумовно, ця подія стала знаменною у взаємовідносинах церкви і фізичної культури та поклала початок аналогічним зустрічам і до певної міри процесу зближення представників духовенства і фізкультурно-спортивної галузі.

Згодом, зі становленням в Україні церкви, подібні зустрічі на різних рівнях стають частішими. За роки незалежності України набувають поширення різноманітні посвяти та благословення спортсменів за посередництва священнослужителів. При цьому відбуваються вони не лише централізовано, в столиці, під час офіційних проводів національної збірної, але й в регіонах України та за її межами.

Оцінюючи роль і значення таких заходів, вважаємо, що хоча вони і не мають практичних наслідків щодо фізичного виховання молоді, проте, безумовно, сприяють зближенню фізичної культури і релігії як соціальних явищ та порозумінню між їхніми елітами, що стає в подальшому прикладом для представників різних рівнів та регіонів України.

Одним з найбільш представницьких і важливих заходів у взаємовідносинах фізичної культури і релігії в незалежній Україні, на нашу

думку, став семінар „Спорт і православ'я”, що відбувся весною 2000 року у Києво-Печерський лаврі, який зібрав священнослужителів, спортивних фахівців і функціонерів, журналістів. У семінарі взяли участь найвищі особи обох сторін, зокрема блаженний предстоятель Української православної церкви Митрополит Київський і Всієї України Володимир та голова Державного комітету з молодіжної політики, спорту і туризму, голова НОК України Іван Федоренко [5].

Семінар відбувся у формі дискусії, тон якій задала доповідь архієпископа Львівського та Галицького Августина „Фізична культура і спорт у світлі православного правочення і християнської моралі”. Ця доповідь фактично висловила загальне ставлення православної церкви до фізичного виховання молоді: „Наше тіло – це храм Духа Святого, і наш найперший обов'язок – підтримувати його в чистоті та здоров'ї” [10].

Під час роботи семінару виявилася обопільна зацікавленість у зближенні фізичної культури і православ'я серед представників як духовної, так і світської (спортивної, військової, наукової тощо) спільнот. Православні цінності і чесноти приносять у спорт духовність, що особливо актуальне у спорті великих досягнень. З іншого боку спортсмени стають прикладом наполегливості, працелюбства для молоді, ідеалом здорової людини, до якого прагнуть пересічні люди. У ході дискусії виявилось, що церква на сучасному етапі досить чітко розділяє масовий спорт від спорту професійного, відповідно з різним ставленням до кожного з них. Зокрема, масовий спорт, заняття фізичною культурою православ'я підтримує цілком, зважаючи на їх вплив на зміцнення здоров'я людини. Водночас певні прояви професійного спорту (надмірна гордія переможця, комерціалізація, підкупи суддів і спортсменів, вживання допінгу та інші) православ'я не схвалює, вважаючи це наслідком браку духовності і моральності у спортивному середовищі і підкреслюючи цим необхідність участі церкви у вихованні молоді.

Занепокоєння з боку церкви викликає і надмірне поширення у країні східних єдиноборств. Вони, на думку церкви, є не лише певним видом фізичного вправлення, що досить часто пропагує надмірну агресію до суперника, а й певним духовним ученням. Адже всі східні єдиноборства містять у собі й певні „духовні школи”, що прищеплюють світосприйняття, яке йде у розріз зі слов'янською ментальністю українців і не прийнятне для православ'я з ідеологічних міркувань. З цього приводу Архієпископ Львівський і Галицький Августин зазначив: „Сьогодні особливо модними стали заняття дітей різними східними видами боротьби. Це добре, що дитина зможе себе захистити. Але кожен з нас повинен чітко уявляти межі цих занять: де є медитація, а в східних видах вона є скрізь, – там не може бути мови про ці заняття” [10].

Про негативне ставлення до певних проявів спорту йдеться і в офіційних церковних документах. Так, у „Соціальной концепції” Православної церкви – документі, що регулює взаємини Церкви й суспільства, – про місце спорту в житті людини, його позитивні і негативні аспекти зазначено: „Церква нагадує, що тілесне здоров'я не самодостатнє,

оскільки є лише однією зі сторін людського буття. Однак не можна не визнати, що для підтримки здоров'я особистості й народу досить важливі профілактичні заходи, створення реальних умов для занять фізичною культурою й спортом. У спорті природна змагальність. Однак не можуть бути схвалені крайні ступені його комерціалізації, виникнення пов'язаного з ним культу гордині, руйнівні для здоров'я допінгові маніпуляції, а тим більше такі змагання, під час яких відбувається навмисне нанесення тяжких каліцтв” [14].

З критикою певних проявів спорту у своїй доповіді також виступив і архієпископ Переяслав-Хмельницький Димитрій на Всеукраїнському Помісному Соборі Української Православної Церкви Київського Патріархату, що відбувся 15 липня 2004 року. Зокрема, він зазначив: „Сучасний спорт – це великий бізнес, гроші, і навіть певний вплив не тільки на психологічний стан людини і суспільства в цілому, але й на політичні перегони в державі будь-якого рівня. Згадати хоча б футбольну ейфорію і психоз. Посилюючи тілесні початки в людині, спорт активізує сферу інстинктів та пристрастей. Тоді тіло володіє душею, а не навпаки. Для спорту тіло стає не знаряддям душі, а самоціллю. Саме слово фізкультура можна тлумачити як поклоніння тілу. Душевний і духовний спокій зовсім не потрібний спорту” [3].

Варто зауважити, що хоча церква і виступає з певною критикою щодо окремих проявів спорту, загалом церковні діячі не відсторонюються від спорту, в тому числі і професійного.

Зазначимо, що ініціатива зустрічей на зразок семінару „Спорт і православ'я” виявлялася не лише в Києві, а й у регіонах. Зокрема, у 2000 році у Львові під патронатом Академії наук України відбулася дискусія, присвячена 2000-літтю Різдва Христового „Єдність духовного і фізичного в людині”, що була організована спільно Львівським державним інститутом фізичної культури та Львівською Богословською Академією. У дискусії взяли участь представники релігійних, спортивних і громадських організацій Львівщини. У ході дискусії наголошувалося на важливості єднання в людині духовного і тілесного начал, співпраці фізкультурних і релігійних організацій у вихованні молодого покоління. Сам факт проведення такої зустрічі, обговорення важливих питань після багаторічної розрізненості церкви і спорту на теренах СРСР є, на нашу думку, безумовно позитивним. Водночас треба зауважити, що ця дискусія не мала результатів у вигляді конкретних практичних заходів.

Більш плідним з цього погляду став круглий стіл на тему: “Співпраця фізкультурних і християнських організацій у вихованні молоді”, що відбувся 15 грудня 2005 року з ініціативи Львівської обласної державної адміністрації. У роботі круглого столу взяли участь представники християнських конфесій і провідних спортивних установ та організацій Львівщини. У ході дискусії та обговорення піднятого питання більшість присутніх висловлювалися за таку співпрацю, водночас наголошуючи, що вона має набути конкретних форм і мати регулярний характер. У зв'язку з цим було прийняте одностайне

рішення про створення органу, який би координував роботу обох сторін у цьому напрямку. У результаті учасники круглого столу підписали звернення до спортивно-фізкультурних товариств, клубів організацій та парафіяльних громад Львівської області. Найважливішими пунктами цього звернення є започаткування спільної програми „Церква і спорт”, зобов’язання з боку церкви пропагувати здоровий спосіб життя та активне заняття спортом та з боку спортивних організацій акцентувати свою діяльність на моральному і духовному формуванні молодого покоління громадян України.

На підставі рішення круглого столу Львівська обласна державна адміністрація розробила і прийняла регіональну програму „Церква і спорт”. Серед основних завдань програми – залучення молодого покоління до систематичних занять фізичною культурою і спортом, його патріотичне виховання, моральне та духовне формування, підвищення мотивації молоді до занять оздоровчою фізичною культурою, покращення стану її фізичного здоров’я та показників рівня фізичного розвитку тощо.

Саме проведення фізкультурно-масової роботи серед молоді з метою її оздоровлення, активного проведення дозвілля відлучення від негативних явищ соціального середовища є, на нашу думку, основним, найважливішим і найперспективнішим напрямком діяльності церкви у сфері фізичної культури і спорту.

Певну роботу церкви в цьому напрямку вже проводять. Зокрема, за даними інформаційного звіту Державного департаменту у справах релігії „Про стан і тенденції розвитку релігійної ситуації та державно-церковних відносин в Україні” за 2005 рік, організація і проведення літнього відпочинку дітей з бідних сімей, дітей-сиріт та інвалідів є одним з визначальних напрямків соціального служіння церков і релігійних організацій. За даними цього ж звіту, лише релігійні організації Волині за літній період 2005 року оздоровили 4015 дітей з малозабезпечених сімей [4].

Окрім найбільш поширеної форми фізкультурно-спортивної та оздоровчої роботи церков з молоддю – літніх таборів, досить часто для дітей проводяться невеликі спортивні змагання із загальнодоступних видів спорту, що проводяться за спрощеними правилами. В окремих випадках ці заходи приурочують до релігійних свят. Такі змагання організують, зі слів священнослужителів, різні конфесії і майже в усіх регіонах України.

Водночас не лише парафіяни, а й самі священнослужителі беруть участь у спортивних змаганнях. Зокрема, у вересні 2005 року у м. Львові відбувся спортивний турнір у рамках проведення Собору Пресвятої Євхаристії, участь у якому взяли і парафіяни, і священники Української Греко-Католицької Церкви Львівської області. Змагання отримали благословення Глави УГКЦ Блаженнішого Любомира Кардинала Гузара. Головна мета турніру – залучення молоді за допомогою прикладу священників до активних занять спортом, здорового способу життя. Програма турніру передбачала змагання з футболу, легкої атлетики (біг на 100 м, 400 м, естафета 4x100 м), шахів, шашок, гирьового спорту. Сформовані команди були названі іменем покровителя того чи іншого собору в деканаті. Кожен матч розпочинався

спільною відправою: літургією або молебнем у храмі чи молитвою на стадіоні [2, 9].

Разом з тим необхідно зазначити, що хоча ця робота і проводиться і в окремих випадках має значні масштаби, усе ж таки вона має несистемний, епізодичний, а не послідовний і систематичний характер. Згодом це також підтвердили і результати нашого анкетування священнослужителів.

Більш активну і регулярну діяльність у цьому напрямку провадять релігійно-спортивні організації. Їх чисельність та масштаби діяльності значно менші, аніж у країнах Західної Європи чи Америці. Однак уже сам факт існування таких організацій на теренах України є безумовно позитивним. Найвпливовішою та найбільш поширеною з них в Україні, як і в світі, є Асоціація молодих християн, що існує в Україні під назвою „Міжрегіональна Спілка Християнських Організацій Молоді і Сім'ї”. Водночас, як аббревіатуру ця організація використовує більш відоме міжнародне скорочення YMCA. Зараз функціонує 21 локальна організація в 10 областях України, в Автономній Республіці Крим, м. Києві та м. Севастополі, які об'єднані у вищезазначену Міжрегіональну Спілку Християнських Організацій Молоді і Сім'ї. З такою назвою об'єднання осередків YMCA зареєстроване в органах юстиції України в грудні 2000 року. Найбільші осередки організації розміщені у таких містах, як Київ, Харків, Ялта, Кіровоград, Севастополь, Львів, Тернопіль, Луцьк, Рівне, Одеса, Житомир.

Поряд з іншими видами діяльності духового, виховного, освітнього характеру одне з найважливіших місць в осередках YMCA посідає фізкультурно-спортивна робота з молоддю. У структурі цієї організації окремим підрозділом виділена „робоча група зі спорту”, що свідчить про те, якого значення надають цьому розділу роботи. Форми реалізації спортивної роботи є традиційними для релігійно-спортивних організацій: секційні заняття, спортивні змагання, туристичні і спортивно-оздоровчі табори, фізкультурно-масові заходи тощо [13]. Діяльність організації отримала високу оцінку на міжнародному рівні. Навесні 2002 року України була прийнята в члени Європейського Альянсу YMCA, який об'єднує понад 30 національних YMCA. Представники YMCA України беруть участь у багатьох міжнародних заходах, у тому числі і фізкультурно-спортивних, у рамках Європейського та Світового Альянсів YMCA.

Певна робота проводиться через усесвітню релігійно-спортивну організацію „Атлети в дії”. Для цієї організації Україна є країною-партнером. Цей статус надано у зв'язку з тим, що в Україні не зареєстрований повноцінний осередок цієї організації, однак її активна діяльність здійснюється через інші організації або через окремих осіб [12]. Спільно з іншими християнськими організаціями „Атлети в дії” організують Дитячий християнський футбольний табір, зустрічі зі спортсменами, змагання з закордонними атлетами, провадять благодійну діяльність, спрямовану на розвиток спорту серед молоді тощо [6].

Силами як релігійної, так і спортивної громадськості частково провадиться робота з випуску літератури, присвяченої проблемі спорту і християнства.

Так, у 2000 році вийшла друком праця Богдана Мисака „Виховання християнської моралі через фізичну культуру і спорт”. У ній описано досвід співпраці Бродівської ДЮСШ і релігійного Благодійного Фонду „Карітас” в організації щорічного легкоатлетичного турніру [7].

За сприяння Європейського Союзу Християнських Спортивних Організацій у 2002 році видано книгу „Найбільша Перемога: Новий Завіт зі свідченнями відомих спортсменів”. У цій книзі на прикладах видатних спортсменів продемонстровано гармонійне поєднання в особистості високого рівня духовного, християнського та фізичного виховання. Ця книга була безкоштовно розповсюджена у вищих навчальних закладах фізкультурного профілю, спортивних організаціях, а також серед релігійної громадськості [6].

Важливою подією в історії взаємовідносин церкви і спорту став вихід збірки статей „Церква і спорт на шляху до співпраці”. Збірник висвітлює актуальну проблему церковно-суспільного життя – налагодження співпраці між цервою та спортивними організаціями, подає конкретні поради щодо створення при парафіях осередків для занять спортом [11].

Висновки

Таким чином, оцінюючи взаємовідносини фізичної культури і християнства в Україні за останні п'ятнадцять років, можемо охарактеризувати їх як позитивно-пасивні. Церква загалом позитивно оцінює фізичну культуру як соціальне явище, розуміючи важливість та цінність фізичного виховання для молоді. Вона здійснює певну роботу як з переосмислення певних проявів спорту, так і з практичної організації фізкультурно-спортивної роботи з молоддю. Водночас за масштабами ця робота є недостатньо поширеною і має несистемний та епізодичний характер. Аналогічне становлення до проблеми спостерігається і з боку спортивної громадськості. У результаті дослідження ми не виявили жодного факту відкритої категоричної заяви провідних діячів галузі фізичної культури і спорту щодо несумісності спорту і релігії, проте масштабних спільних проєктів упродовж років незалежності України також не спостерігаємо.

Література

1. Боднар Ю. Церква і футбол // Молодь України. – 1991. – 13 трав.
2. Дармограй О. Священики виходять на футбольні поля // Львівська газета. – 2005. – 8 черв.
3. З доповіді архієпископа Переяслав-Хмельницького Димитрія на Всеукраїнському Помісному Соборі Української Православної Церкви Київського Патріархату 15 липня 2004 року. // <http://www.kievpatr.org.ua> (7.10.2005).
4. Інформаційний звіт Державного департаменту у справах релігій „Про стан і тенденції розвитку релігійної ситуації та державно-церковних

- відносин в Україні” (Короткий виклад) // www.derzhkomrelig.gov.ua (3.06.2006).
5. Макульський К. “Сестрам і братам нашим во благо отчизни у спорті подвизующимся – многая лета!” // Спортивна газета. – 2000. – 4 берез.
 6. Миколайчук В. Американські „орли” вчили рівненських дітей грати у футбол // Рівне вечірнє. – 2004. – 14 черв.
 7. Мисак Б. Виховання християнської моралі через фізичну культуру і спорт. – Броди: Бродівська районна друкарня, 2000. – 39 с.
 8. Найбільша перемога: Новий завіт зі свідченнями відомих спортсменів. – К.: Укр. біблійне т-во, 2002. – 315 с.
 9. Огородник О. Священики – футболісти // Поступ. – 2005. – 23 верес. – С.4.
 10. Православ’я і фізична культура і спорт: З доповіді Архієпископа Львівського і Галицького Августина на семінарі „Спорт і православ’я” (2.03.2000 м. Київ).
 11. Церква і спорт на шляху до співпраці. – Л., 2003. – С. 23–26.
 12. Офіційний сайт організації “Атлети в дії” у Європі // www.aiaeurope.com
 13. Офіційний сайт Асоціації молодих християн в Україні // www.ymca.org.ua
 14. www.pravoslavie.org.ua (15.12.2005).